

ศิริพร จูตะฐาน. **รามเกียรติ์: ศึกษาในแง่การแพร่กระจายของนิทาน.** (๒๕๒๒).

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์: ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กิงแก้ว อัดถาวร

รองศาสตราจารย์ ดร.ศักดิ์ศรี แยมันดดา

วัตถุประสงค์: ๑. เพื่อรวบรวมทฤษฎีของนักคติชนวิทยาเกี่ยวกับการแพร่กระจายของนิทาน

๒. เพื่อให้เห็นลักษณะการเปลี่ยนแปลงของเหตุการณ์ อนุภาค และบทบาทของตัวละครในนิทาน
เมื่อนิทานเรื่องนั้นได้รับการถ่ายทอดจากกาลเวลาและสภาพแวดล้อมอีกอย่างหนึ่ง

๓. เพื่อให้เห็นอิทธิพลของวัฒนธรรมของกลุ่มชนผู้รับเรื่องที่มีต่อการเปลี่ยนแปลงเหตุการณ์ อนุภาค
และบทบาทตัวละคร

บทคัดย่อ: วิทยานิพนธ์นี้มีจุดมุ่งหมายที่จะศึกษาความผิดแผกและสาเหตุของความผิดแผกทางเนื้อหาของนิทาน
ที่แพร่กระจายจากแหล่งหนึ่งสู่อีกแหล่งหนึ่ง ทั้งนี้ผู้วิจัยได้เลือกเรื่องรามเกียรติ์เป็นตัวอย่างสำหรับการศึกษาเฉพาะ
กรณี ข้อมูลที่หยิบยกขึ้นเพื่อพิจารณาเปรียบเทียบ ได้แก่ รามเกียรติ์ สำนวนพระราชนิพนธ์พระบาทสมเด็จพระพุทธ
ยอดฟ้าจุฬาโลก พระลัก-พระลาม และพระรามชาดก จากภาคอีสาน หрманและพรหมจักรจากภาคเหนือ และ
รามเกียรติ์ฉบับบ้านควนเกยจากภาคใต้

ผลวิจัยปรากฏว่า เมื่อนิทานแพร่กระจายจากแหล่งหนึ่งไปสู่อีกแหล่งหนึ่งนั้น ย่อมเปลี่ยนแปลงใน
ลักษณะต่าง ๆ ดังนี้ คือ เปลี่ยนรายละเอียด เพิ่มความ ลดความ สลับความ และสับสนความ

ในด้านการเปลี่ยนรายละเอียด ผู้วิจัยพบว่ามักเกิดในอนุภาคที่เป็นสาเหตุของพฤติกรรมและใน
อนุภาคที่เป็นวิธีการประกอบพฤติกรรม จุดแห่งการเปลี่ยนแปลงมักเกิดในตอนเริ่มเรื่อง ตอนที่ เป็นข้อต่อของเรื่อง
และตอนจบเรื่อง ทั้งนี้เพราะผู้เล่ามีจินตนาการที่จะดัดแปลงเรื่องให้แปลกออกไป หรือมีเหตุผลที่จะนารายละเอียดที่
คุ้นเคยเข้ามาแทนเรื่องที่ไม่คุ้นเคย รวมทั้งเปลี่ยนเนื้อหาให้ดูสมเหตุสมผลตามทัศนะของตน

ผู้วิจัยพบว่า นิทานท้องถิ่นมีอิทธิพลสำคัญต่อการเพิ่มความ เช่นมีการเพิ่มตัวละครที่นิยมกันในท้อง
ถิ่นเข้าไปในนิทานที่รับจากต่างถิ่น ปรากฏว่าในสำนวนอีสาน พญานาคมาเป็นผู้สร้างเมืองให้บรรพบุรุษพระราม เป็นผู้
ลักพระรามลงไปบาดาล ยิ่งกว่านั้นธิดาพญานาคยังได้มาเป็นชายาของพระรามและหนุมานด้วย ในขณะเดียวกันมีการ
เพิ่มเหตุการณ์ที่พระเอกได้ช้ายาตามรายทางระหว่างที่ออกผจญภัย ซึ่งเป็นที่นิยมในนิทานจักร ๆ วงศ์ ๆ ทั่วไปเข้าไป
ใน**พระรามชาดก** พระรามจึงได้นางยักษ์ นางนาค นางไม้ หรือเทพธิดาเป็นชายา ในแง่นี้ จึงมีผลให้บุคลิกของพระราม
ผิดไปด้วย นอกจากนั้นยังมีการผนวกลักษณะท้องถิ่นทั้งเรื่องโดยเฉพาะเรื่องสังข์ศิลป์ชัย เข้าไปใน**พระรามชาดก**

ประเพณีพื้นบ้านย่อมมีส่วนกำหนดพฤติกรรมตัวละคร ในนิทานพระรามสำนวนอีสาน ปรากฏว่าเมื่อ
หนุมานเข้าไปในลังกา ก็จะมีเจ้าพญายักษ์สาวลงมากตามแบบหนุมานอีสาน หรือเมื่อพระรามพระลักษมณ์กลับจากสงคราม
ก็มีการจัดพิธีบายศรีสู่ขวัญ นอกจากนั้นตัวละครในเรื่องมักมีค่านิยม ความคิด ตลอดจนความเชื่อ เช่นเดียวกับคนท้อง
ถิ่นนั้น ๆ

ในนิทานพระรามสำนวนท้องถิ่นมักคงไว้แต่ตัวเอกของเรื่อง คือ พระราม ทศกัณฐ์ หนุมาน พาลี สุก
รีพ และสีดา ส่วนตัวละครปลีกย่อย เช่น พระพรต พระสัตรุต ไกยเกษี สามนักขา และตัวละครไม่สำคัญอื่น ๆ จะถูก
ตัดทิ้งไป การลดตัวละครย่อมหมายถึงการลดโครงเรื่องด้วย ในช่วงสงครามจึงมีแต่ตอนลักพระรามไปบาดาล และตอน
โมกษศักดิ์เท่านั้น สำนวนท้องถิ่นจึงสั้น และดำเนินความรวบรัดกว่าสำนวนพระราชนิพนธ์มาก ทั้งนี้เพราะนิทานพื้น
บ้านคำนึงถึงโครงเรื่องใหญ่เพียงโครงเดียว ดังนั้นตัวละครหรือเหตุการณ์ใดที่เป็นส่วนของโครงเรื่องย่อยจะถูกลด

การสืบสนความเป็นสิ่งที่พบเสมอในนิทานพระรามสำนวนท้องถิ่น คือ มีความสืบสนระหว่างบทบาทของนางสีดากับนางมณโฑ ระหว่างวิธีการรักษาพิษหอกโมกขศักดิ์ หอกกบิลพัทและศรพรหมสตร์ นอกจากนั้นยังสืบสนความสัมพันธ์ระหว่างตัวละคร ในสำนวนท้องถิ่นกล่าวว่า พระราม ทศกัณฐ์และสุครีพ มีบรรพบุรุษเดียวกัน ดังนั้นตัวละครเหล่านี้จึงเป็นพี่น้องกันหมด หรือบางสำนวน อินทรชิตกลายเป็นน้องของทศกัณฐ์ และบางสำนวนพระรามได้โอรสทศกัณฐ์มาเป็นที่ปรึกษาการสงคราม แทนที่จะเป็นพิเภกอนุชา

ในกระบวนการแพร่กระจายของนิทานนั้น มีแนวโน้มที่เนื้อหาของนิทานจะเปลี่ยนไปตามสภาพแวดล้อมและยุคสมัย แต่ในท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงนั้น นิทานเรื่องหนึ่ง ๆ จะยังคงรักษาโครงเรื่องหรือเอกลักษณ์อันแสดงความเป็นตัวของตัวเองไว้ได้เสมอ ตลอดระยะเวลาแห่งการถ่ายทอดนิทาน